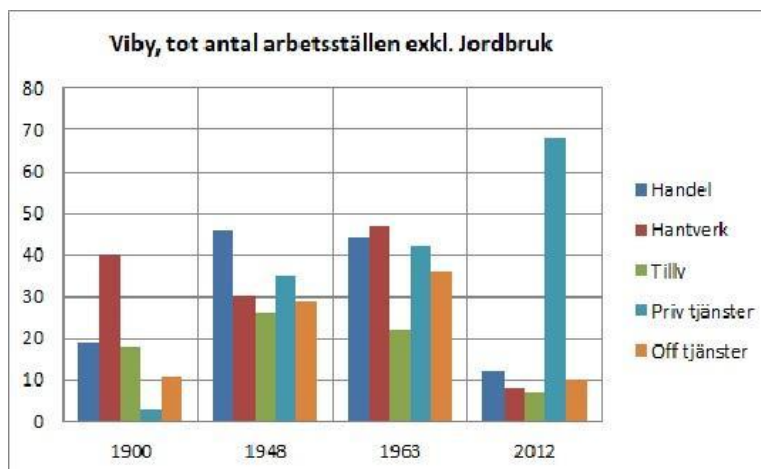
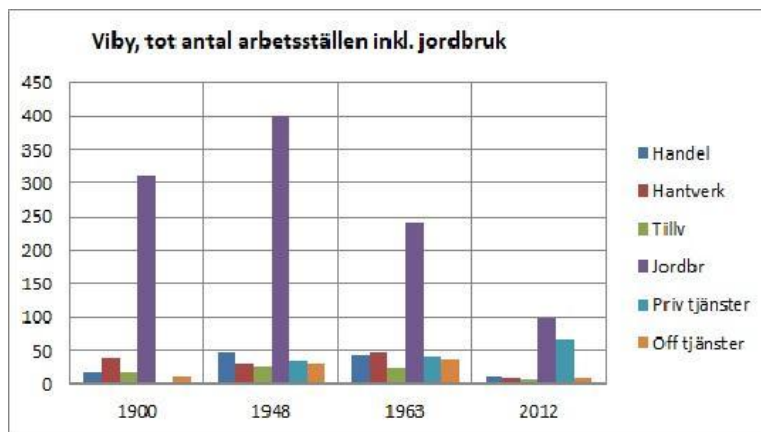

Storkommun, specialiserat storjordbruk och villasamhällen. 1945 – 2013

Utvecklingen under efterkrigstiden har varit omfattande för Viby och Vibyborna. Växande stadscentra, bilism, industri- och tjänstesamhälle och EU har förändrat villkoren för livet i Viby. Jordbruket har utvecklats från familjejordbruk till specialiserat storjordbruk som ett fåtal jordbrukare driver med hjälp av stora investeringar i teknisk utrustning. Vretstorp och Östansjö har förändrats från livaktiga tätorter med egen industri, service, handel och hantverk till villasamhällen med begränsat näringsliv där man bor. Många arbetspendlar till Laxå, Hallsberg, Kumla eller Örebro.

Observera att staplarna anger antal arbetsställen. Om man t.ex. vill jämföra antal tillverkningsenheter med antal jordbruksenheter måste man även ta hänsyn till antal anställda eller produktionsvärde. En samlad bild av arbetsplatsutvecklingen finns i länk

Stat arbetsplatser 1948 t 2013

Moderniteter

Den tekniska utvecklingen under efterkrigstiden har skett i ett allt snabbare tempo. Teknikerna introduceras först i storstadsområdena, men ledtiderna till dess att Viby nås blir allt kortare.

Transportrevolutionen . Den första bilen kom till Vretstorp redan 1914. Bilparken i Viby växte mycket sakta under perioden fram till slutet av andra världskriget, men sedan tog försäljningen fart. Mot slutet av 1950-talet fanns bil i de flesta familjer. Från de första Folkvagnarna till dagens bilar har den tekniska utvecklingen varit enorm med ökad säkerhet och bekvämlighet. Bilismens konsekvenser för

Viby blev först nya arbetsplatser som bensinstationer och bilverkstäder. För landsortsbefolkningen försvann nackdelarna med stora avstånd till affärer och service. För alla tillkom frihetskänslan i att själv kunna bestämma vart man ville fara. Under slutet av 1960-talet uppkom nya konsekvenser: handeln fick svårt att konkurrera med de större affärerna i t.ex. Hallsberg och Örebro, kommunal service centraliserades till Hallsberg och persontrafiken på järnvägen minskade. Busstrafiken under 1940- och 1950-talen var intensiv, men även den fick svårigheter med konkurrensen med bilen. Traktorns genombrott efter kriget revolutionerade jordbruket. Under 1950-talet blev hästdragna transporter utkonkurrerade av lastbilen och på 1960-talet fick även järnvägen känna av konkurrensen. Vägnätet förbättrades både lokalt och regionalt. Motorväg byggdes genom Viby år 1972 (Lybby – Kumla) och 1995 (Sandstubbetorp – Lybby). I mitten på 1980-talet stannade tågen inte längre i Vretstorp och Östansjö. År 2013 finns busslinje 705 mellan Hallsberg – Östansjö – (Viby kyrka, skolskjuts) – Vretstorp – Laxå. För persontrafik i övrigt härskar bilen.

Elektronikrevolutionen. De enda tekniska produkterna som normalt fanns i ett hem i Viby 1945 var en rörbestyckad radioapparat, kanske en telefon samt givetvis elektrisk belysning. 1947 uppfanns transistor och därmed startade utvecklingen mot massproducerade elektronikprodukter. Från och med slutet av 1960-talet revolutionerade datorer och datorstyrda maskiner produktionen av massproducerade konsumentartiklar t.ex. köksmaskiner, musikanläggningar, TV och hemdatorer. De första transistorapparaterna som var batteridrivna började dyka upp i Viby i början av 1960-talet. Under 1960- och 1970-talen fick de flesta familjer tillgång till allt billigare och bättre kylskåp, dammsugare, elspisar, tvättmaskiner, tv apparater och musikanläggningar. På 1990-talet kom hemdatorn och på 2000-talet mobiltelefonen.

Massmediarevolutionen. Utbudet av dags- och veckotidningar ökade kraftigt efter kriget och radion var populär. Biografer fanns både i Östansjö och Vretstorp. De flesta skaffade sig snart telefon och nu kunde man direkt nå släktingar, vänner och myndigheter även på avlägsna platser. I slutet av 1950-talet kom TV:n med nyheter, underhållning och TV-kändisar framför den egna TV-soffan. Detta förändrade totalt fritiden i hemmen. På 1970-talet kom billiga musikanläggningar och LP-skivor. Hemdatorer började dyka upp på 1990-talet. På 2000-talet kom Internet, som ger gratis tillgång till i princip all världens information. Sociala medier ger direktkontakt med alla ens vänner oberoende av var i världen de befinner sig. E-mail håller på att konkurrera ut postens vykort och brev. Massmediarevolutionen innebär att skillnaderna minskar mellan landsbygdsregioner och storstadsregioner och det är bra för Viby.

Konjunkturer och reformer

Det dagliga livet i Viby påverkas alltmer av beslut som tas av myndigheter och organisationer utanför bygden såsom storkommun, landsting, riksdag, EU, storföretag m.m. Även arbete och lön styrs av konjunkturer som vi inte kan påverka.

1945 – 1970 expansion och goda tider

Perioden betecknas ofta som industrialismens guldålder men även höjdpunkten för det svenska välfärdssamhället. Reallönerna tredubblades. Näringslivet växte i Vretstorp och Östansjö. Jordbruksbefolkningen i Viby minskade, men produktionen kunde bibehållas genom en omfattande mekanisering. De flesta i Viby kunde kraftigt öka sin standard.

Konjunkturer

Perioden 1941-1976 hade i Sverige en hög genomsnittlig årlig tillväxt på ca +4 %. Det reglerade jordbruket skulle ge bönderna samma inkomstutveckling som industriarbetarna. Inkomstfördelningen

i samhället förändrades. 1950 motsvarade 26 industriarbetarlöner en höginkomsttagarlön och i slutet på 1970-talet motsvarade 9 industriarbetarlöner en höginkomsttagarlön.

Reformer

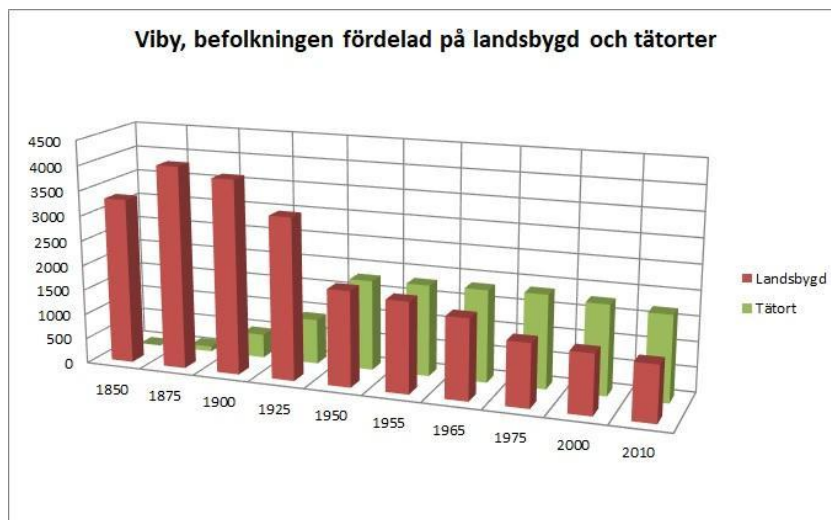
De goda tiderna efter kriget gav ekonomiskt utrymme för regering och riksdag att genomdriva ett stort antal reformer av samhället, inklusive Viby. Målsättningen var främst att angripa sociala missförhållanden och öka jämlikheten.

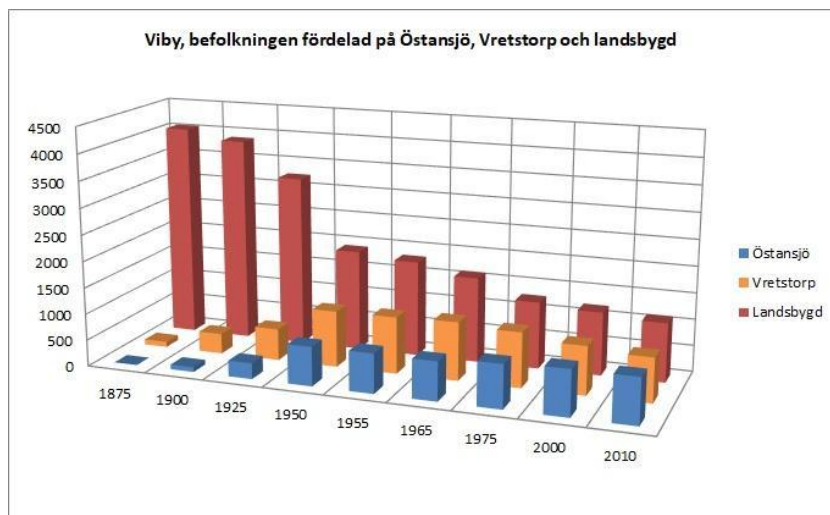
Några exempel: 1946 beslutades en ökning av folkpensionen (nu skulle man kunna leva på den), 1946 kom fria skolluncher och gratis skolmaterial (skolluncher infördes i Viby 1961), 1947 infördes personnummer, 1948 barnbidrag (260 kr per barn och år till alla), 1955 inkomstreglerad sjukförsäkring och förstatligad sjukkasse, 1959 ATP reformen (arbetare och tjänstemän fick liknande tilläggspensioner), 1961 kom fjärde semesterveckan, 1962 enhetsskola 9 år (i Viby i slutet av 1960-talet), 1963 Varje trafikslag skulle bära sina egna kostnader (vägtrafiken kom snart att konkurrera ut järnvägstrafiken i Viby).

De ständigt ökande lönerna gjorde det möjligt för både stat och kommun att också öka skatterna. En ny omsättningsskatt på 4 % infördes 1960 och den ökades till 11,1 % 1969 (mervärdesskatt). Sverige var nu ett högskatteland.

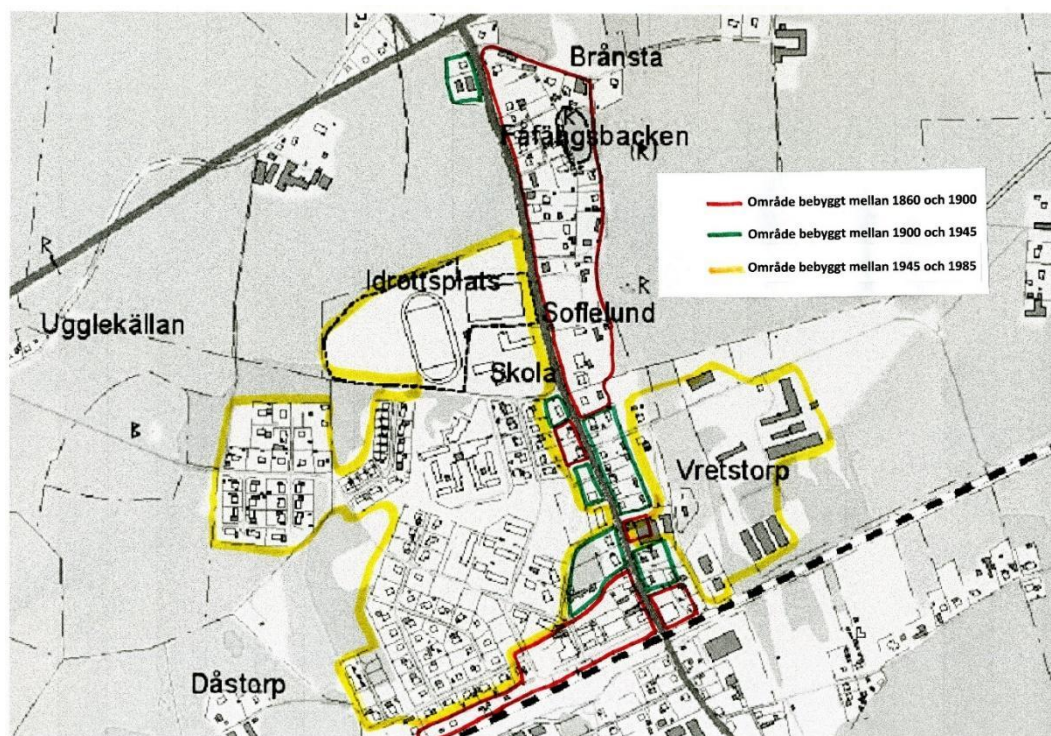
Befolkningsutveckling.

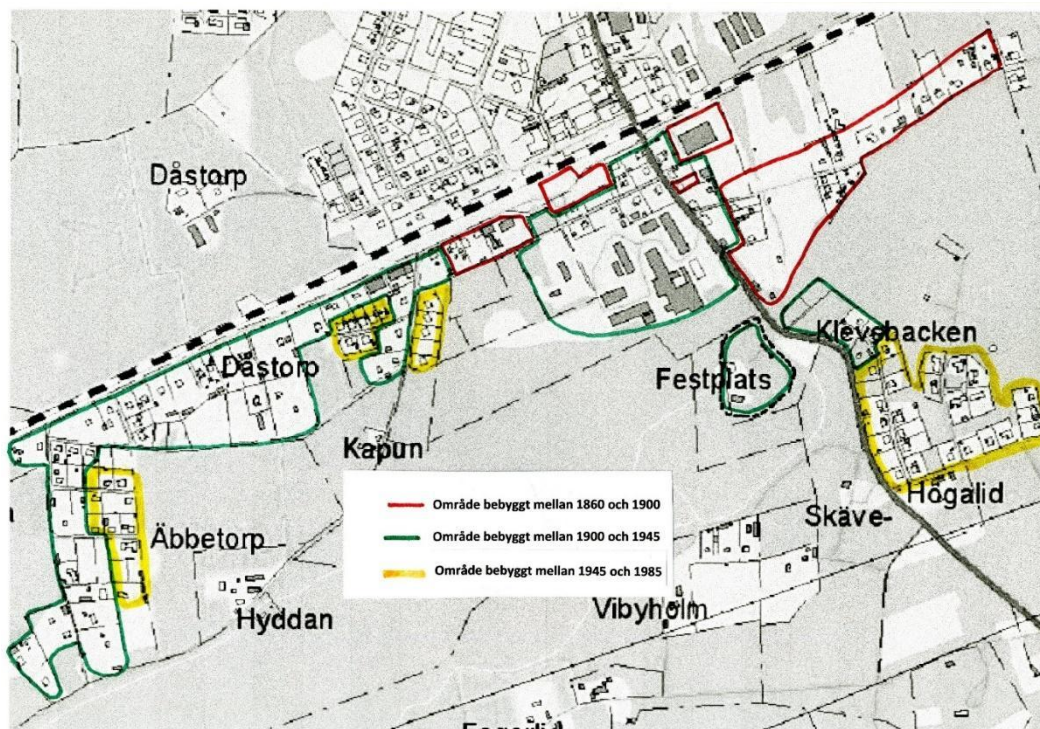
Landsbygdens befolkning minskar nu i en något långsammare takt än före 1945. Vretstorp och Östansjö ökar långsamt och Vretstorp når sin maximala befolkning i slutet av 1960-talet.

Bostadsbyggandets utveckling i Vretstorp framgår av kartorna nedan.

Framförallt på landsbygden flyttar ungdomen till städerna för arbete och studier. I tätorterna motverkas utflyttningen av inflyttning av arbetskraft till det växande näringslivet.

1970 – 2013 Sysselsättningen flyttar till centralorter.

Konjunkturer

Under 1970-talet bröts den långa expansionsperioden i Sverige. 1973, 1974 och 1979 fick vi oljekriser som i slutet på 1970-talet skapade en industrikris i västvärlden. En kraftig lågkonjunktur 1990 -1993 bidrog till en spekulationskris mot kronan. Under 1970-, 1980- och 1990-talen fick gruv- och masstillverkningsindustrin (t.ex. mekanisk industri och varv) stora problem. Sysselsättningen minskade kraftigt inom industri, byggnadsverksamhet och jordbruk. Både skoindustrin i Östansjö och Vretstorps Verken fick problem och lades ner. I mitten på 1990-talet ökade den svenska arbetslösheten i förhållande till tidigare siffror. 1970-talets 9 arbetarlöner per en höginkomsttagare förändrades kraftigt. 2013 är förhållandet 50 arbetarlöner per höginkomsttagare.

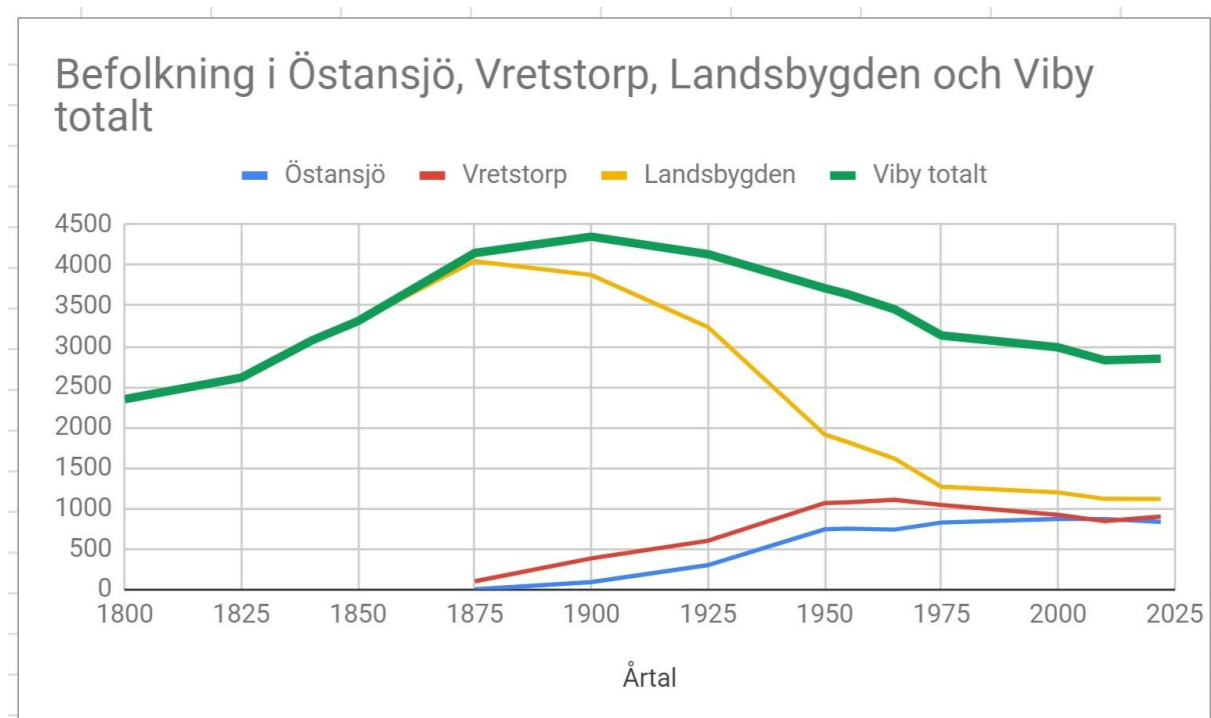
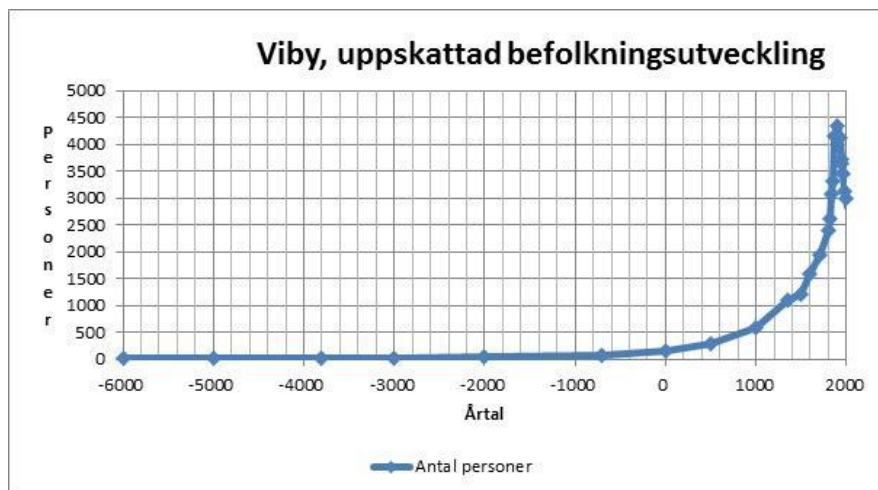
Reformer och privatisering

Även under 1970-talet fortsatte den centralt styrda reformpolitiken. Bostadsbidrag, enhetstaxa vid läkarbesök, tandvårdsförsäkring, föräldraförsäkring, utbyggnad av dag- och fritidsverksamheten, avskaffande av sambeskattnings (mer lönsamt för kvinnor att arbeta), 1976 sänktes pensionsåldern från 67 till 65 år och en femte semestervecka infördes. Efter 1990-talskrisen började en sanering av välfärdsstaten som innebar att den offentliga sektorn minskade och att privatiseringar av offentlig service genomfördes. Några viktiga riksdagsbeslut under 1990-talet är: EU-anslutning 1995, den omfattande pensionsreformen 1999 och att kyrkan skildes från staten.

Befolkningsutvecklingen efter 1970.

Landsbygdens befolkning i Viby fortsätter att minska men i en allt långsammare takt. År 2010 var man var tillbaka på ungefär samma nivå som på 1300-talet. Trots detta producerar man troligen lika mycket mat som man någonsin gjort. Östansjö har fortsatt att växa tack vare sitt nära läge till

centralorten Hallsberg. Vretstorp har förlorat invånare under hela perioden och är nu ungefär lika stora som Östansjö.

Offentlig service

Viktiga händelser i Viby se länk

Stat händelser 1860-2013

Landstingets vårdservice har utvecklats oerhört under efterkrigstiden. Framförallt har den medicinska forskningen utvecklat behandlingsformerna och skapat en långtgående specialisering. Kostnaderna har därmed också ökat och centraliseringen har fortsatt.

På 1940-talet fanns provinsialläkare och folktandvård i Laxå. Läkaren hade mottagning i Vretstorp en dag per vecka, men hembesök förekom fortfarande under 1940-talet. 1955 öppnades läkarmottagningen i kommunalhuset (en dag per vecka och vid akuta problem kunde hembesök förekomma). Barnmorska fanns fortfarande 1948 vid Vibystrand.

Sjuksköterskemottagning har funnits i Vretstorp ända fram till omkring år 2010 (nu finns mottagning en dag per vecka)

År 1971 samlades sjukvården i Hallsbergs vårdcentral, Kullängen.

2013 har Vibyborna tillgång till följande vårdservice från Landstinget:

I Örebro finns kvalificerad sjukvård på Universitetssjukhuset och specialmottagningar för rehabilitering och hjälpmedel.

I Hallsberg finns det mesta av servicen lokaliserad. Viktigast är vårdcentralen med bl.a. följande inriktningar: astma- och kolmottagning, barnavårdscentral, barnmorska, diabetesmottagning, dietist, distriktsläkare, distriktssköterska, kurator och sjukgymnast. Dessutom finns bland annat: allmänpsykiatri, familjerådgivning m.m. och folktandvård (vuxentandvård sker vanligen via privata tandläkare i Hallsberg, Laxå eller Askersund).

Apotek.

Apotek har funnits under hela perioden i Hallsberg, Laxå och Askersund. Medicin skickas i en låda från apoteket i Hallsberg och kan t.ex. i Vretstorp hämtas ut hos Sojas. Fram till 1970 drevs apoteken av enskilda apotekare och priserna var centralt styrda. 1970 övertogs verksamheten av staten. År 2009 avskaffades apoteksmonopolet och många apotek kunde övertas av privata investerare.

Kommunal service

I tätorterna Vretstorp och Östansjö fanns speciella problem som skilde sig från landsbygdens. Det gällde främst avlopp och vatten, vägar (underhåll, snöröjning, belysning), byggnation och planering av respektive område. Inom ramen för Viby landskommun bildades 1943 Östansjö municipalsamhälle och 1945 Vretstorps municipalsamhälle. Byggnads- o hälsovårdsnämnder inrättades och brandchefer valdes. Municipalsamhällena kunde nu ta ut egna skatter för att finansiera insatserna och stadsplaner utarbetades.

1956 upplöstes municipalsamhällena och storkommunen Viby (inkl. Tångeråsa) bildades. Orsaken var att en utbyggnad av vatten och avlopp skulle kosta för mycket pengar, framförallt i Vretstorp. Man behövde stöd från hela Viby. Dessutom kom 1956 en ny hälsovårdsstadga för hela riket där skillnaderna mellan samhälle och landsbygd togs bort.

1955 blev kommunalhuset i Vretstorp färdigt och kommunalkontoret flyttade in. Under åren 1956-58 samordnades den kommunala administrationen. Alla budgetar slogs samman till en (för de tidigare municipalsamhällena, nämnderna, kyrkan m.m.). Reformen inom skolan och den sociala sektorn samt väg, vatten och avlopp ställde stora krav på Viby kommun. Utvecklingen gick mot större resursstarkare kommuner.

Efter att under hela sin verksamma livstid nedlagt ett jättearbete i kommunens tjänst, avgick 1962 David Aronsson som ordförande i kommunalnämnden. Rune Holm ersatte.

I kommunalvalen under åren 1938 -1962 gick majoriteten vanligtvis till socialdemokraterna, men 1958 vann de borgerliga. Se länk

Stat kommunalval 1938 t 62

Efter flera års utredningsarbete slogs Viby samman med Hallsbergs köping år 1965.

Socialdemokraterna hade majoritet i det nya Hallsbergs köping. De kommunala förtroendeposterna från Viby blev nu färre, och en större och mer kvalificerad administration kunde byggas upp.

Kommunalnämndens ordförande blev heltidsanställd yrkespolitiker. 1971 ombildades Hallsbergs köping till kommun.

Skolan är kanske den viktigaste servicen inom kommunen. Den genomgick genomgripande förändringar under efterkrigstiden. Allt fler väljer allt högre utbildning och därmed förlängs skoltiden. I dag skaffar de flesta sig gymnasieutbildning som ger en total skoltid på ca 12 år. Många fortsätter med universitetsutbildning med en total skoltid på 15 – 17 år.

Under 1950-talet började Viby och Tångeråsa kyrkskolor att samarbeta. 1953 infördes 7:e skolåret och engelska i klass 5-7. 1953 färdigställdes Fredriksbergs nya skola och 1957 Östansjö nya skola. Samtidigt lades Berga skola ner. 1959 lades Espelunda skola ner och eleverna fick skolskjuts till Östansjö. Skolbespisning infördes 1961 i Viby. 1962 lades Kyrkskolan ner.

I slutet av 1960-talet genomfördes den 9 åriga enhetsskolan. Högstadiet placerades i Hallsberg och Vibybarnen fick resa dit varje dag. På 1970-talet lades Pelltorps skola ner och eleverna fick gå i Fredriksbergs skola.

Åldringvård. 1952 byggdes pensionärshem i Vretstorp (8 lägenheter) och i Östansjö (8 lägenheter). De privatiserades senare och nya servicecentraler byggdes. Viby ålderdomshem (Vibystrand) lades ner 1971. Efter 1965 kunde resurserna inom hela Hallsbergs kommun utnyttjas.

Brand, gator o vägar. Under tiden fram till 1965 fanns två välutrustade borgarbrandkårer. Den lokala väghållningen på landsbygden sköttes som alltid av bönderna själva, men i tätorterna hade man problem med både belysning och vägar. I Vretstorp fanns en privat belysningsförening och under 1960-talet gjordes stora kommunala ansträngningar för att bygga ett gatunät. Efter kommunsammanslagningen 1965 förbättrades servicen för gatubeläggning och belysning, framförallt i Östansjö.

Vatten o avlopp. Efter kriget hade många hus i tätorterna egna vattenbrunnar och avloppet gick till avloppsbrunnar, för att sedan gå vidare ut i naturen. Redan 1924 bildades en vattenförening i Vretstorp, som från en damm, högt belägen i söder, försåg samhället med vatten. Den övertogs av kommunen 1955. Under 1950- och 1960-talen gjordes stora investeringar i vatten och avlopp i både Vretstorp och Östansjö. Problemen blev inte helt lösta under Viby kommundagen.

År 2013 finns följande servicefunktioner i Hallsbergs kommun

Service i Viby. Bibliotek finns i båda tätorterna. Förskolor: Tallbacken och Sagobacken, Östansjö förskola. Skola klass 1-6: Fredriksbergs-(+fritidsavdelningar: Biet och Blomman) och Östansjö skola (+fritidshem Planeten). Pensionärsboende i Vretstorp (Esslatorp dagcentral) och Östansjö. Ungdomsgårdar finns i båda orterna. Brandkår och räddningstjänst finns i Vretstorp.

Följande kommunala service finns i Hallsberg. Gymnasium tillsammans med Askersund och Laxå. Gymnasiet har sex högskoleförberedande program, elva yrkesprogram samt fem introduktionsprogram. Inom skolområdet finns dessutom högstadium och vuxenutbildning. Socialförvaltningen Hallsberg: socialt stöd, konsumentfrågor, invandringsfrågor, god man / förmyndare, barn- och familjestöd, hemtjänst, hjälpmedel, speciella äldreboenden, färdtjänst och sjukresor, handikapp, hemsjukvård och rehabilitering. Kultur och idrott: turistbyrå, bibliotek, bad och sport i Allé hallen, idrottsplatser, kulturfrågor.

Kommunal planering: byggnation, avfall, energi och värme, vatten och avlopp, brand/räddningstjänst, djur och lantbruk, parker och natur, miljö. Trafik och gator, lekplatser. Företag och arbetsmarknad.

Järnväg och buss. 1966 indrogs den bemannade järnvägsstationen i Östansjö. 1980 brann stationshuset i Vretstorp. I mitten på 1980-talet försvann de sista järnvägsturerna i båda orterna.

1991 revs stationshuset i Östansjö. År 2001 privatiserades SJ men det berörde knappast Vibyborna längre.

Efter kriget fanns bussförbindelser från Vretstorp med Askersund och Fjugesta. De fungerade fram till 1960-talet huvudsakligen som anslutning till järnvägsnätet. År 2013 sköts busstrafiken av Länstrafiken Örebro som är hälftenägd av kommuner och landsting.

Vägar. Början 1950-talet. Vägsträckan Skävi – Lybby fick en ny sträckning. 1972 byggdes en ny motorväg Lybby – Kumla och 1995 byggdes motorväg Sandstubbetorp – Lybby. Statens vägverk flyttade sin central för vägunderhåll från Vretstorp på 1970-talet.

Post. 1974 flyttade Posten till nya posthuset (Vretstorp). 1983 byggdes en ny byggnad för Sparbanken och Posten (Östansjö). Postfunktionen flyttades 1993 till ICA (båda orterna). 2009 privatiserades posten, men ägs fortfarande delvis av staten.

Tele. 1945 fanns manuella växelstationer i Vretstorp, Östansjö, Törntorp, Hässleberg, Kungsvallby och Nordanbro. 1957 lades den manuella växelstationen i Villa Boda (Vretstorp) ner och automatiserades. År 1963 var alla stationer automatiserade. År 2000 privatiserades telefon- och mobilverksamheten i Sverige.

Polis. Viby kommun var ett polisdistrikt fram till 1965. Fjärdingsman fanns i Vretstorp. Efter 1954 fick han titeln polisman. 1965 förstärktes polisväsendet och Viby servades från poliskontoret i Hallsberg. Den nya polisorganisationen byggde på bilpatrullerande poliser. I mitten på 1990-talet infördes närpolis, som skulle ge en bättre kontakt lokalt.

Privata organisationer

Viktiga händelser i Viby se länk

Stat händelser 1860 t 2013

Jordbruk

Under efterkrigstiden har riksdagens jordbrukspolitik varit av avgörande betydelse för utvecklingen av jordbruket i Viby.

Riksdagens jordbruksbeslut 1947 innebar att staten skulle hålla uppe jordbrukspriserna så att jordbrukarna skulle få samma inkomstutveckling som andra grupper. Dessutom skulle effektiviteten ökas genom rationalisering d.v.s. en utveckling från småjordbruk till större jordbruk med en mer tekniskt utvecklad drift. Slutligen skulle den inhemska försörjningen tryggas i händelse av krig och avspärrning. Priserna bestämdes i förhandlingar mellan jordbrukets företrädare och regeringen. Länsvisa lantbruksnämnder styrde det lokala rationaliseringsarbetet. Även hushållningssällskapet engagerades.

Under 1960-talet var missnöjet med jordbrukspolitiken stor. Jordbrukarna hade inte fått den standardhöjning de sett fram emot, konsumenterna ansåg att matpriserna var för höga och kommunerna tappade innevånare och därmed skatteintäkter i en tid med ökande investeringar. 1967 beslutades en ny jordbrukspolitik. Jordbrukarnas inkomstmål nedtonades nu, jordbruksföretagen skulle vara effektiva men färre och prispolitiken skulle användas mer aktivt för att påskynda omställningen. Beslutet skapade en våldsam reaktion bland jordbrukarna.

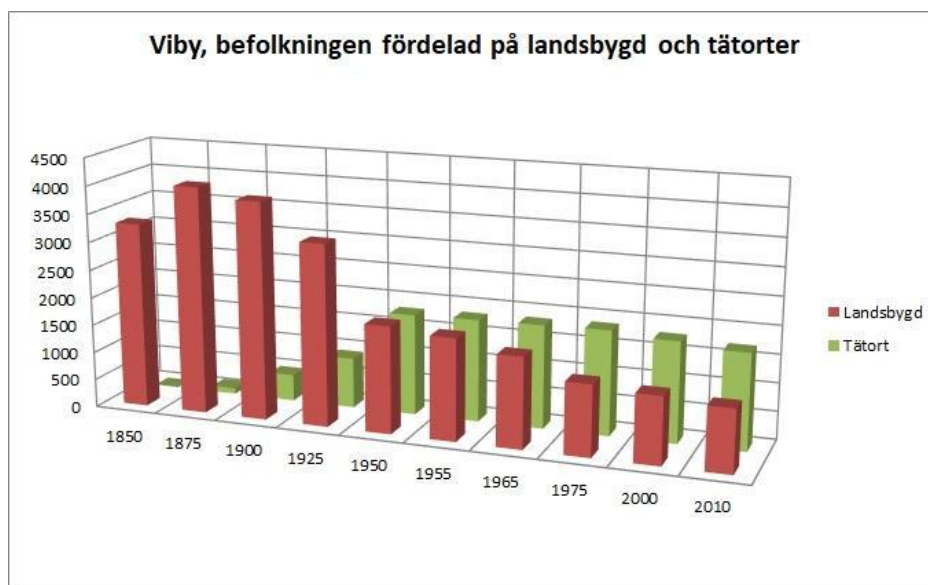
1970 gick RLF och Sveriges Lantbruksförbund samman och bildade LRF. Påverkade av det stärkta LRF och den "gröna vågen" tvingades regeringen år 1973 att införa prissubventioner på livsmedel. 1977

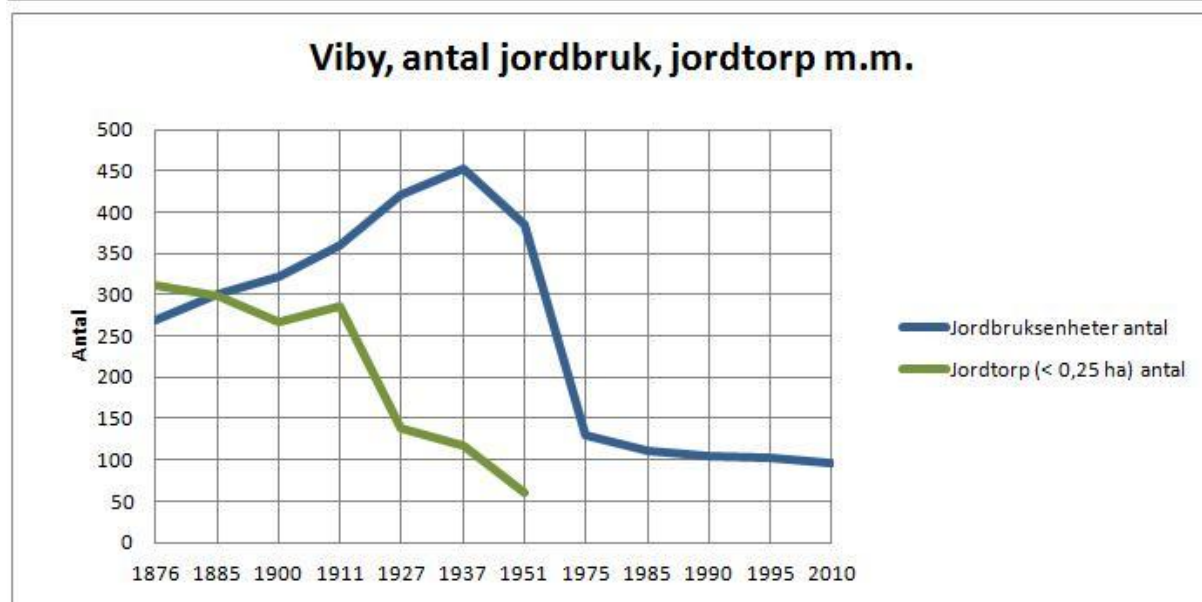
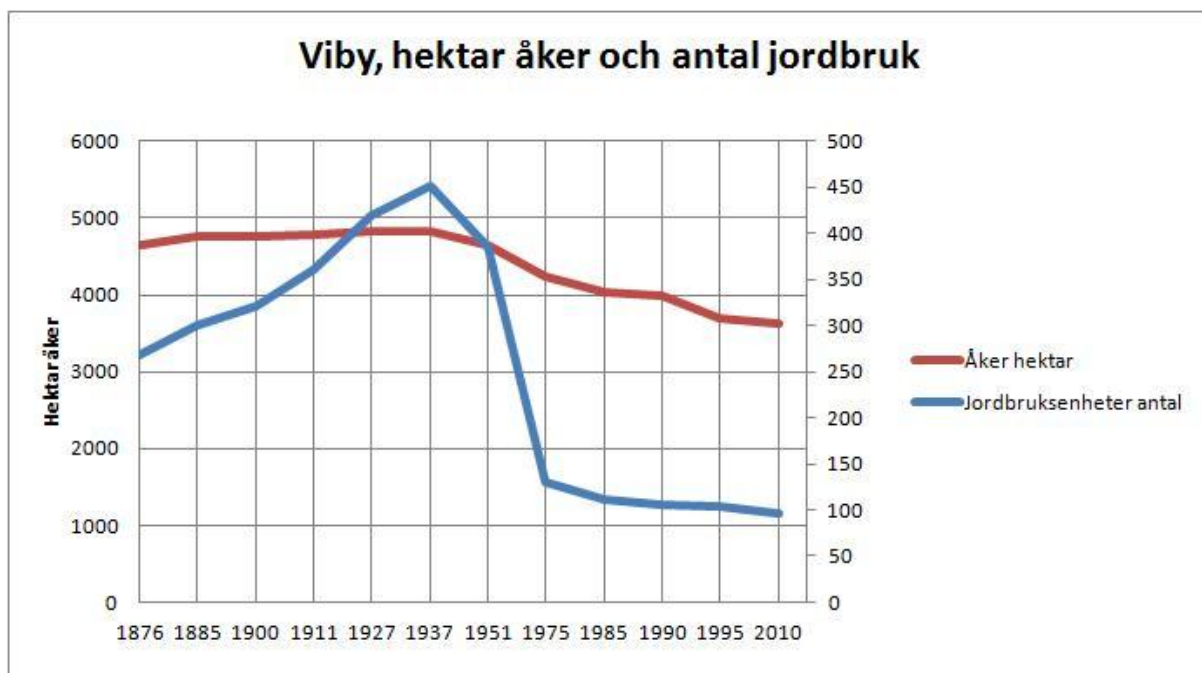
beslutades en ny jordbrukspolitik, som i grunden var samma som tidigare, men som nu återigen skulle ge jordbrukarna samma standard som övriga grupper.

Minskande konsumtion under 1980-talet skapade ett produktionsöverskott som måste säljas på export till mycket låga priser. De olika regleringarna av jordbruket var nu så komplicerade att ingen längre kunde överblicka dess konsekvenser.

1991 kostade jordbrukspolitiken staten 17 miljarder, trots detta låg matpriserna 60% över EU:s priser. Nu infördes en helt ny jordbrukspolitik med marknadspriser för jordbruksprodukter. Det innebar ett brott mot den 40-åriga reglerade prissättningen. Redan 1995 ändrades förutsättningarna återigen i och med inträdet i EU. En stor skillnad var att regleringarna nu styrdes från Brüssel, en annan var att fri konkurrens skulle råda inom EU men i övrigt stämmer EU:s målsättning i stort med Sveriges tidigare mål.

Jordbruksproduktion. År 1950 fanns lika många personer på landsbygden i Viby som i tätorterna. Jordbruk med skogsbruk dominerade fullständigt landsbygdens näringsliv. I alla tider har jordbruket varit den dominerande näringsgrenen i Viby, men under en kort period under 1950-talet och början på 1960-talet hade tätortsnäringarna i Östansjö och Vretstorp vuxit så mycket att de förmodligen var lika stora som jordbruket. 1945 var jordbruket fortfarande en basnäring baserad på muskelkraft, men under 1950-1960-talet skaffade alla traktorer och hästen försvann, småjordbruken lades ner eller slogs samman till större enheter och det blev vanligt med blandjordbruk som sköttes av den egna familjen. Lantarbetarna gick till industrin och städerna. Många storgårdar blev familj jordbruk. Lönerna var för höga för att anställa personal och familjen kunde sköta allt större gårdar genom rationalisering. De sämsta jordarna, framförallt i skogsbygden, lades ner. Antal jordbruksenheter och antal personer på landsbygden minskade kraftigt, men den odlade ytan på slätten behölls i stort sett.

2013-10-09

Fr.o.m. 1970-talet utvecklades jordbruket mot en alltmer högteknologisk näring. Traktorns användningsområden utvecklades, sedan kom skördetröskor, agrokemi och elektrisk-elektronisk utrustning. Kostnadsstrukturen förändrades från arbetsintensiv verksamhet till kapitalintensiv. Färre personer kunde nu producera mer med hjälp av avancerad utrustning. Blandjordbruken försvann och jordbruksföretagen specialiserade sig på t.ex. mjölkgårdar, köttgårdar, svingårdar, spannmålgårdar, stuterier, hästgårdar, handelsträdgårdar eller deltidslantbruk.

Fr.o.m. 1980-talet fick kvinnor allt oftare arbete utanför gården. Arbetsgivare var ofta kommunen. För att få ned de allt större produktionsöverskotten genomfördes olika träd- och omställningsprogram under 1980-talet. Efter EU inträdet efterträdde de av olika stödprogram. I slutet av 1980-talet genomförde Naturvårdsverket en inventering av de värdefullaste odlingslandskapen. Ett stort antal områden runt Vibysjön valdes.

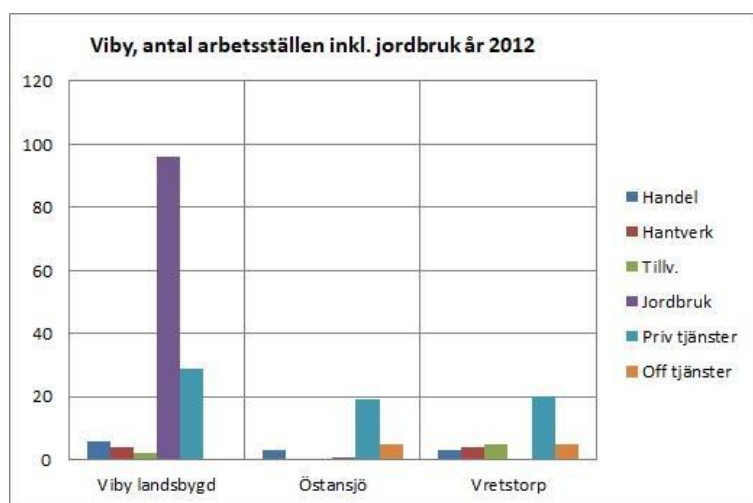
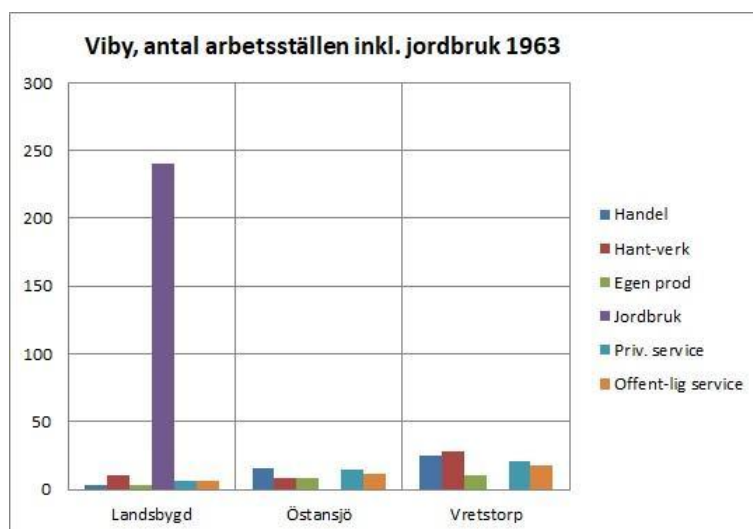
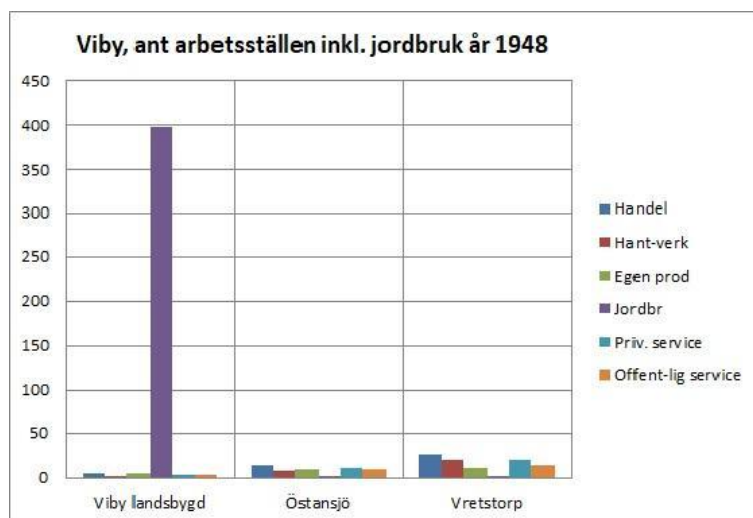
På 1990-talet började datorer allt mer att användas av jordbrukarna, snart kom även internet för kommunikation och informationsinhämtning.

Jordbruket på 2000-talet har blivit en högteknologisk, specialiserad näring med begränsat antal sysselsatta. En annan sammanfattande rubrik kan vara "mekaniserat kemijordbruk". Jordbruket på Vibylätten domineras av ett tiotal produktionsenheter som var och en bedriver storskaligt jordbruk på flera gårdar, som kan vara ägda eller arrenderade. Gårdar utanför Viby kan även ingå. "Övriga produktionsenheter" bedömes bestå av ett 25 – 35-tal medelstora gårdar. Marken är ofta utökad med arrenderad mark från kringliggande gårdar. Gårdarna har en mycket varierande inriktning t.ex. spannmål (som dominerar på slätten i Viby), mjölgårdar, grisar, skogsbruk, biffkor, får, stuteri eller hästgård. En del gårdar kan ha trädesbidrag, helt eller delvis. Arrendegårdar i Viby kan även vara arrenderade av bönder från närliggande områden.

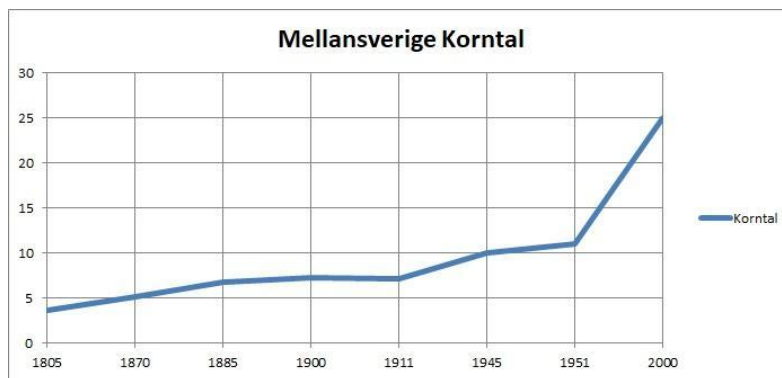
Aktiebolag som produktionsbolag börjar förekomma. Endera för huvudverksamheten eller sidoordnad verksamhet. Jordbruksfamiljernas bakgrund utmärks av att de flesta ärvt yrket och att flertalet tagit över gården från en nära släkting. Den tekniska utvecklingen under efterkrigstiden har medfört en omfattande om- och nybyggnad av jordbrukets byggnader. Resultatet har vanligen blivit en blandning av gammalt och modernt där sammansättningen av byggnader har blivit olika mellan gårdarna.

En mängd verksamheter har börjat växa fram på landsbygden i Viby, ofta som en biverksamhet till jordbruket. Tillväxttakten är snabbare än i tätorterna. Några exempel: bo på lantgård, ridning, ridskola, stuteri, försäljning/uthyrning och reparationer av maskiner, teknisk konsulting, ekonomisk och administrativ konsulting, grävning och transporter, brunnborrning, olika hantverk, åkeri och

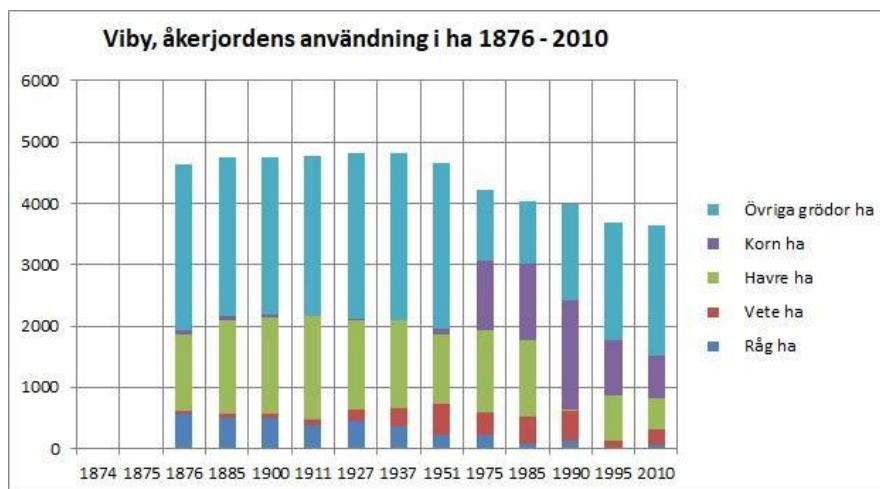
budverksamhet, butiker för gårdsprodukter m.m., äggförpackning och distribution, bioenergi, solfångare, golfbana, restaurang, konstnärlig verksamhet o.s.v. År 2013 finns det ett drygt 50-tal verksamheter på landsbygden.

Växtodling. Under efterkrigstiden har hektarskördarna för säd ökat kraftigt.

Orsaken är framförallt växtförädling, konstgödsel, kemisk begränsning av ogräs och skadeinsekter samt mekanisering som ger kortare bärgningstider. Om man utgår från utnyttjandet av åkermarken dominerar havre och korn medan vete hade en mindre omfattning.

Kommentarer till "övriga grödor" i tabellen: Efter ensilageteknikens genombrott på 1940-talet minskade den odlade ytan av vallväxter. Från 1990-talet har trädesprogrammen resulterat i en ökning för jord i träda.

På 1940-talet skedde ett genombrott för elektriska motorer. Exempel vattenpumpar, tröskverk och elevatorer. Snart kom skruvtransportörer och torkfläktar

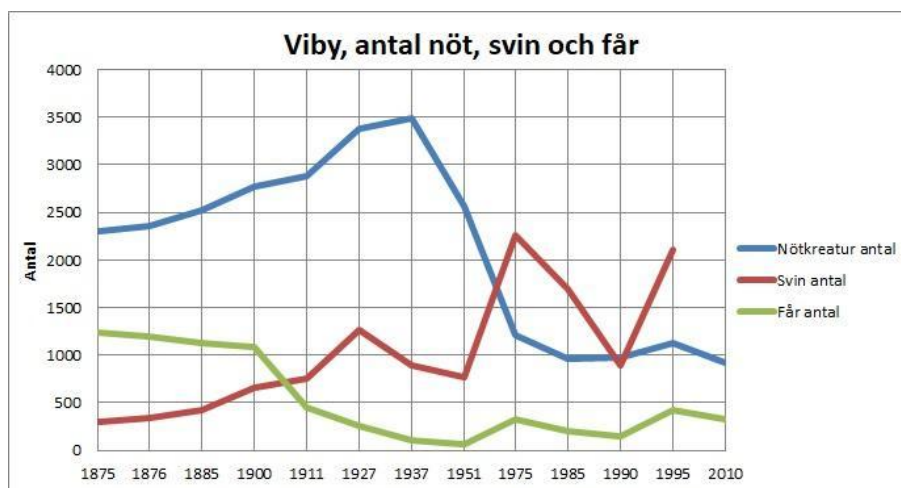
Under åren 1945-1965 fick traktorn sitt genombrott och under 1950-talet blev bilen ett oundgängligt transportmedel på landsbygden. Efter 1945 började traktorerna förses med roterande kraftuttag för drift av annan utrustning och hydraulik för lyft. Framlastare kom på 1950-talet och senare baklastare. Under årtiondena efter kriget utvecklades utrustningen för traktorn succesivt: plogar, såmaskiner, harvar, stallgödselspridare, konstgödselspridare, fältsprutor, slaghackar, vändräfsor, strängvändare, slätterkrossar, lastvagnar, höpressar m.m. Före 1965 fanns bogserade tröskor, sedan kom skördetröskor, men självbindare kunde fortfarande förekomma.

Agrokemi har blivit ett viktigt hjälpmedel i jordbruket. Fram till 1970-talet skedde en kraftig ökning av konstgödselanvändningen och giftbesprutningen mot ogräs och skadeinsekter. Detta fick negativa följdverkningar och efter 1970-talet har man genom bättre kunskaper kunnat minska doseringen av kemiska bekämpningsmedel och även minskat användningen av konstgödsel.

Under 1990-talet började ekologisk odling att införas. EU har som mål att 10% av arealen skall vara ekologiskt odlad. För att få EU-stöd krävs att man skall vara ansluten till ett godkänt kvalitetssystem såsom KRAV, ekologisk produktion enligt EU eller vissa ISO-standarder.

Under 2000-talet har genteknologin inom jordbruket börjat utnyttjas i stora delar av världen, men i Europa inklusive Viby avvaktar man ännu.

Djurhållning. På 1940-talet med sitt blandjordbruk fanns normalt på en liten till medelstor gård en mängd husdjur. Häst, ett mindre antal kor, kalvar, grisar, får och höns. Under det senaste halvsekllet har ett antal enskilda Vibybönder specialiserat sig på ett eller ett par djurslag samtidigt som forskning, utslaktning, import, praktiskt avelsarbete och insemination både förbättrat gamla raser och gett nya högproducerande. Tillsammans med bättre foderstat och stallning, djurvård, nya redskap och maskiner i ladugårdarna har både mjölkproduktionen och köttproduktionen efter hand stigit till nivåer som på 1940-talet var helt otänkbara.

Antalet nötkreatur i Viby har sjunkit från 3500 år 1937 till ungefär 1200 år 1975 för att därefter stabilisera sig på ca 1000 år 2010 och samtidigt har mjölkproduktionen stigit från 3000 liter per ko och år till 8000 liter. År 2013 finns endast två mjölkgårdar kvar och ett fåtal med köttproduktion.

1940-talets hushållsgrisar som fanns på de flesta gårdar har ersatts av s.k. svinfabriker där uppfödning var populär i Viby under 1970- och 1980-talen.

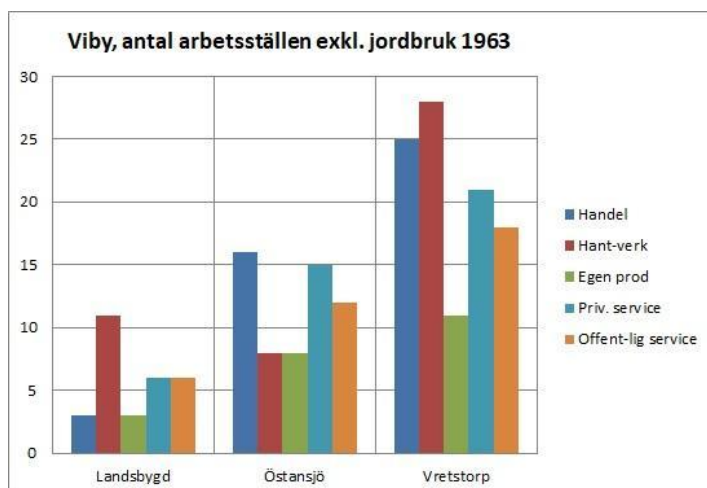
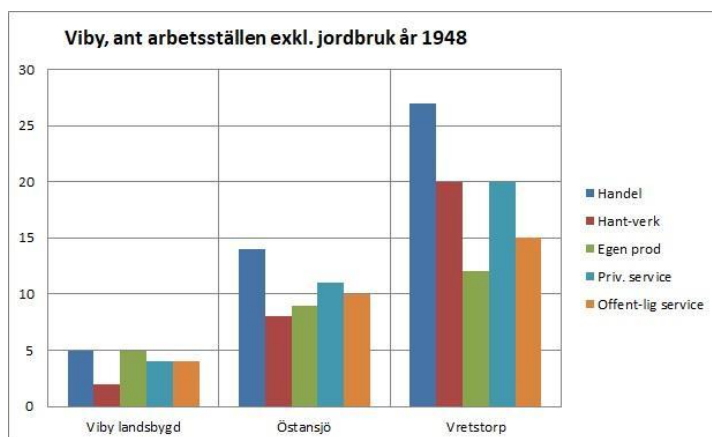
Antalet hästar sjönk snabbt under 1940- och 1950-talen och var nästan nere på noll på 1960-talet. Tack vare hästsportens utveckling har antalet därefter sakta ökat och år 2010 fanns 148 hästar.

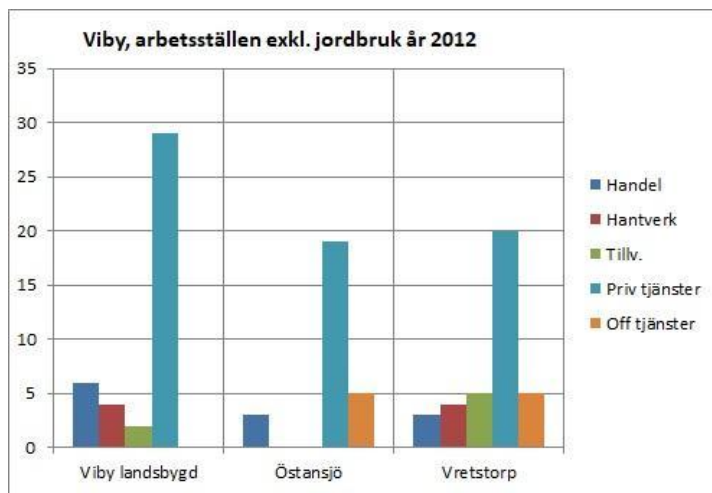

Redan på 1950-talet kom en mängd tekniska hjälpmedel för den rationella djurhållningen som t.ex. mjölkmaskiner, rörmjölkningsanläggningar, elstängsel, skruvtransportörer, torkfläktar m.m. På 2000-talet har även mjölkkningsrobotar börjat dyka upp.

Skogsbruket har under efterkrigstiden, precis som jordbruket, genomgått omfattande förändringar. För skogen gäller det inom områdena skogsvård, maskinutrustning, transporter och olika samarbetsformer. Flera enskilda gårdar i skogsbygden har lagt ner jordbruket och planterat skog istället. Grimstens Häradsallmänning lever vidare och omfattar nu 4400 ha skogsmark. Den drivs nu av Häradsskog AB som ägs av 14 häradsallmänningar i Örebro län. Varje gård i Viby äger en andel i häradsallmänningen (baserad på det gamla mantalsmättet).

Tillverkning.

De tillverkningsföretag som fanns i Viby efter kriget var baserade på jord- och skogsbruket. Där fanns kvarnar, siloanläggningar, mejerier, tröskverkstillverkning, skoindustri (råvara läder), sågverk, möbel- och snickeritillverkning, lervarufabrik, cementgjuteri. De goda tiderna gjorde att företagen hade god efterfrågan och kunde växa. Det fanns även mekaniska verkstäder med andra mer tekniska produkter t.ex. transportörer, hydrauliska styranordningar m.m. Expansionen avstannade under 1960-talet. Först drabbades skoindustrin av försämrad lönsamhet och nedläggningar. De traditionella mekaniska verkstadsföretagen fick allt större problem och under 1970- och 1980-talen lades de succesivt ner. Kvarnar, mejerier och sågverk centraliserades samtidigt till platser utanför Viby. År 2013 finns inga av de gamla industriföretagen kvar, men några nya har tillkommit.

Skoindustrin i Viby. På 1950-talet fanns 4 skofabriker i Östansjö: Joels skofabrik, Bröderna Anderssons vändskomakeri, Lagers skofabrik och Robert Öbergs vändskomakeri. I Vretstorp fanns dessutom Oscaria skofabrik.

Redan 1922 startade den första skofabriken av Bernard och Anton Andersson. 1951 fick den namnet Joels skor och var Östansjöns ledande skotillverkare. Efter branden 1953 byggdes en ny och modern fabriksanläggning snabbt upp. Under större delen av 1950-talet gick affärerna bra, men mot slutet av perioden fick Joels, tillsammans med de övriga tillverkarna, problem med den ökande konkurrensen från utlandet, främst Italien. 1963 flyttade företaget till Kumla. Även de övriga tillverkarna fick lägga ner tillverkningen under 1960-talet.

Vretstorp Verken. 1923 startade AB Vretstorps tröskmaskiner tillverkning av tröskverk. 1941 blev Nils Westerberg VD för företaget. Han ägde maskinförsäljningsföretaget AB Nilssen & Westberg i Karlstad som var generalförsäljare för Vretstorps tröskverk. I slutet av 1950-talet var Nils Westberg ensam ägare till företaget. Under 1940-talet hade många bönder redan skaffat sig tröskverk och expansionen avtog något. 1946 skedde en omfattande nybyggnad och företaget började i slutet av 1940-talet att satsa på tillverkning av transportanordningar för gruvindustrin bl.a. År 1953 bytte företaget namn till AB Vretstorps Verken. Företaget expanderade och flera utbyggnader gjordes. År 1958 byggdes en stor monteringshall, kontorslokaler i början på 1960-talet och en ny måleriavdelning i slutet på 1960-talet. Antalet anställda var nu ca 200 personer. Produktionen bestod av skräddarsydda transport- och lagerhanteringssystem som krävde att flera konstruktörer måste anställas. Den traditionella verkstadsindustrin hamnade i en lönsamhetskris i slutet av 1960-talet och det drabbade också Vretstorps Verken. Man tvingades permittera personal och ett stort rationaliseringsprogram genomfördes. Under 1970-talet levererades stora lagerhanteringssystem till bl.a. LKAB, SJ, Cementa och man exporterade även till cellulosaindustrin i USA. Lönsamheten blev allt sämre och 1984 gick företaget i konkurs. Vretstorps Materialhantering tog över tillverkningen, men gick i konkurs 1993. Industrilokalerna drivs nu som industrihotell.

Handel, service, hantverk.

Efterkrigstidens expansion av industri och jordbruk och den goda löneutvecklingen medförde att framförallt handeln och serviceverksamheterna växte och var lönsamma. Industriinvesteringar och bostadsbyggande i Vretstorp och Östansjö gav god sysselsättning för hantverkare.

Bilismens tillväxt i slutet av 1950-talet innebar först att det blev lättare för landsbygdsbefolkningen att handla i Vibys tätorter, men från och med slutet av 1960-talet blev konkurrensen från närliggande centra som Hallsberg och Örebro för svår och handeln fick det allt svårare. Vikande befolkningssiffror och sämre tider under 1970-talet startade en nedgångsspiral för handel, service och hantverk som först bromsats på 2000-talet.

Handel

Strax efter kriget fungerade specerihandeln som tidigare. Mjöl och socker fanns i utdragslådor, mättes upp med skopmått och hällades i papperspåsar. Karameller kunde man fortfarande få i pappersstrutar. Kött styckades och korv skars upp i önskad mängd. Först 1956 blev det tillåtet att sälja mjölk i speceributikerna. Tidigare fick man gå till mjölkbutiken och få mjölken uppmätt i medhavd mjölkkruka. I speceriaffären fanns givetvis olika konserver, tobaksvaror m.m., men frukt och grönsaker var ovanliga. Ofta fanns även andra varor som t.ex. skor, kläder, tyg, husgeråd o.dyl. Det var nästan alltid kö vid disken, men det gjorde ingenting eftersom man då fick tillfälle att prata medan man väntade.

Under 1950- och 1960-talen kom allt fler varor i färdiga förpackningar vilket var en förutsättning för att ta bort handlarens disk och bygga om till snabbköp. Men bilism och konkurrens från större orter tvingade snart de flesta speceributikerna att lägga ner. Först försvann lanthandeln, sedan mindre speceriaffärer i tätorterna. År 1948 fanns 7 mataffärer i Vretstorp men 2013 finns endast en snabbköpsaffär.

Årtiondena efter kriget fanns det gott om specialaffärer i tätorterna. I Vretstorp fanns det 1948 3 konditorier, 3 sko- och läderaffärer, 3 kläder och manufaktur, 2 garn och tyg, 2 cykel och sport, 1 möbelaffär, 1 optiker och radio, 1 papper och tobak samt storaffärerna Julins efter och Blixts som sålde järn, hushållsartiklar, kemikalier, byggmaterial och specerier. I Östansjö fanns inte fullt lika många affärer eftersom man även kunde handla i det närbelägna Hallsberg. På landsbygden fanns 5 lanthandlare.

Även specialaffärerna började läggas ner fr.o.m. slutet av 1960-talet. Se länk

Stat Vretstorp handel

Under 2000-talet har nya affärsverksamheter börjat dyka upp. Sortimenten är mycket blandade och omfattningen i allmänhet blygsam. Men undantag finns. Närke Ägg köper upp ägg, förpackar i moderna förpackningsmaskiner och distribuerar vidare till kundföretag. Totalt finns idag 10 specialaffärer i Viby, de flesta på landsbygden.

Service

Antalet privata serviceföretag är den enda verksamheten som kontinuerligt har ökat under hela 1900-talet. År 1900 fanns i Vretstorp hotell, bank och åkare. År 1948 fanns följande servicefunktioner framförallt i tätorterna: dam- och herrfrisör, bussbolag, åkeri, taxi, bilverkstad och bensinservice, pensionat och matservering, biograf, bank och försäkring och begravningsbyrå. Fram till 1970-talet utvecklades servicefunktionerna ytterligare men under de kommande åren flyttade många verksamheter till framförallt Hallsberg samtidigt som en ny struktur började växa fram. Jordbrukets

diversifiering och "starta eget" kampanjerna innebär att ett stort antal företag bildats, framförallt på landsbygden. Företagen är vanligtvis små, ofta som deltidsarbete och med mycket blandat innehåll.

Den offentliga servicen ökade starkt fram till kommunsammanslagningen. Därefter har mycket av verksamheten centraliserats till Hallsberg.

Hantverk

Antalet hantverkare berodde på hur byggnadsverksamheten och industriinvesteringarna utvecklade sig. Under 1940- t.o.m. 1970-talen fanns det gott om hantverkare i Viby, men sedan sjönk antalet kraftigt. 1948 fanns fortfarande enstaka smeder, skräddare och skomakare men 1963 tillhörde de undantagen. Skomakarna t.ex. hade blivit skofabriksarbetare.

Föreningsverksamhet

Strax efter 1945 fanns ett stort antal ideella föreningar i Viby. Hemvärnet, Lottakåren och Röda Korset var mycket aktiva under tiden efter kriget. Expansionen av industrin i Viby under 1950- och 1960-talen skapade förutsättningar för en mycket aktiv fackföreningsrörelse. Fackföreningar fanns för Läder- och Sko, Metall, RLF m.fl., Folkets Hus och ABF. Handel och hantverk blomstrade i Viby och det fanns Hantverksförening och Köpmannaförening. I Vretstorp fanns privata samarbetsinitiativ såsom Belysningsförening och Vattenförening som snart togs över av kommunen. Idrottsföreningarna i Vretstorp och Östansjö har varit aktiva under hela perioden. Slutligen fanns nykterhetsföreningarna NTO i Vretstorp och Östansjö och Viby hembygdsförening.

De religiösa föreningarna har alltid varit starka i Viby. 1988 gick missionsförbundet och baptisterna samman och bildade Vretstorps- och Östansjö frikyrkoförsamlingar.

Svenska statskyrkans ursprungliga roller som statens lokala representant, som folkbildare och social institution har övertagits av framförallt kommunen. I slutet av 1900-talet blev det därför naturligt att kyrkan skulle skiljas från staten och själv få bestämma sin roll i samhället.

1970-talets radikaliserings och nya strömningar i det svenska samhället försvagade många folkrörelser som nykterhets- och politiska ungdomsrörelser, men i Viby behöll framförallt de religiösa rörelserna sin ställning. I och med att kommuncentra 1965 flyttades till Hallsberg och att de största handels- och industriföretagen försvann under 1970- 1980-talen är sedan dess föreningarna de enda lokala organisationer som finns kvar som kan kanalisera Vibybornas behov. De olika föreningarna samarbetar alltmer och flera hemsidor och tidskrifter för ut deras budskap.

År 2013 finns följande föreningar i Viby: Folketshusföreningen med folkparken i Vretstorp, Viby LRF, Vretstorps- och Östansjö frikyrkoförsamlingar med kyrkor i Vretstorp och Östansjö, Svenska kyrkan som bedriver ett mycket aktivt församlingsarbete, Vretstorps- och Östansjö idrottsföreningar, Viby hembygdsförening som framförallt vårdar hembygdsgården, Hushållningssgillet eller Gillet som bildades på 1960-talet som en fortsättning på det gamla hushållningssällskapet, Vretstorps byalag bildades 2009, SPF och slutligen Föreningen Vibybygden som bildades 2010 som ett samarbetsorgan för alla föreningar och för att utveckla Viby.

Livsmiljö efter 1945

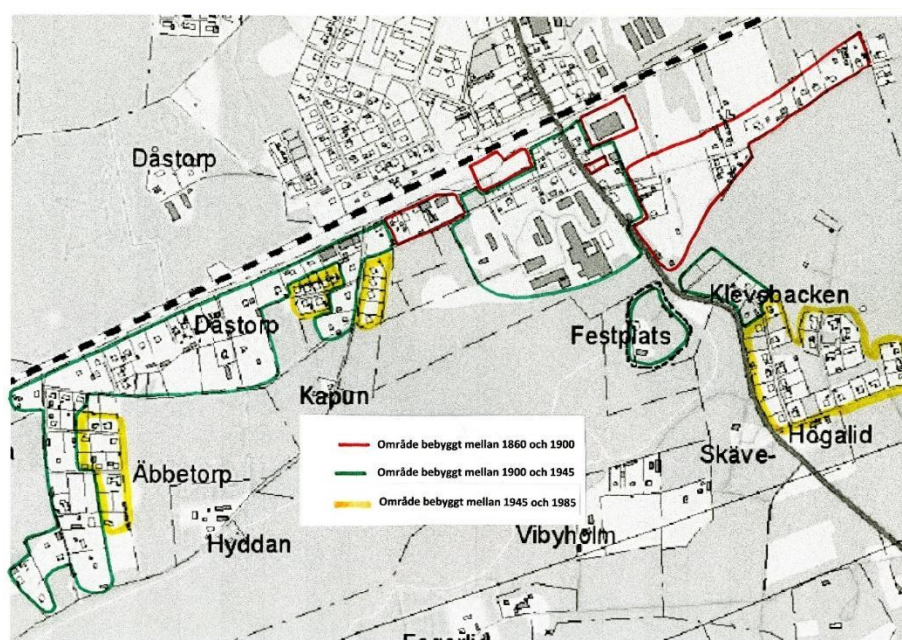
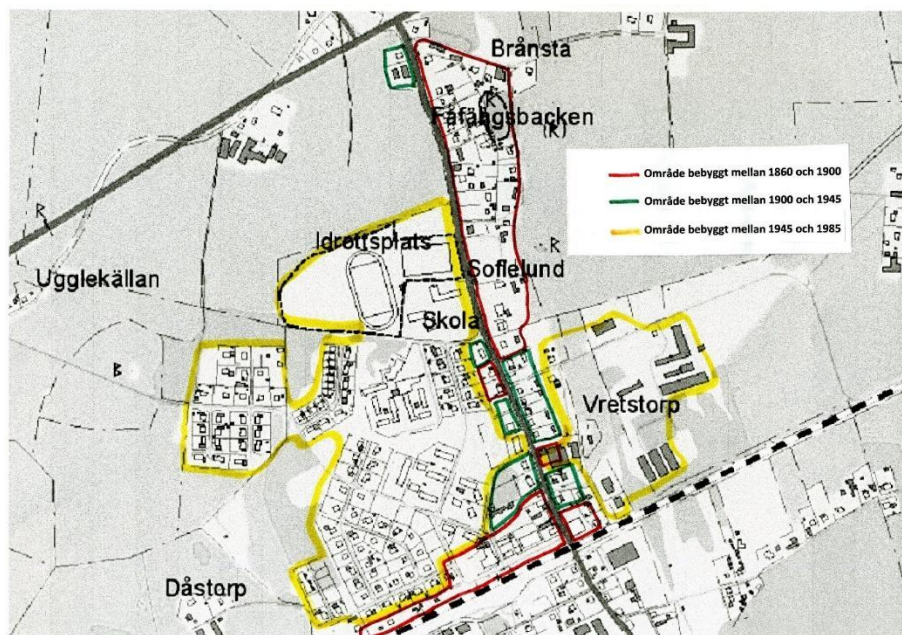
Bostad. Under 1940-talet var bostadsstandarden, för de flesta i Östansjö och Vretstorp, ungefär samma som under 1920- och 1930-talen, d.v.s. egen vattenkälla på gården, vattenhink och slaskhink i köket, järnspis, utedass samt uppvärmning med vedkamin eller kakelugn. Tvätt sköttes i tvättstugor med uppvärmt varmvatten. Generationsboende var fortfarande vanligt och man bodde trångt.

Boendestandarden på landsbygden förändrades i stort sett på samma sätt som i tätorterna, men för de allra minsta gårdarna och torpen kom förbättringarna långsammare.

Under de goda åren på 1940- 1960-talen skedde en omfattande upprustning av boendestandarden i äldre hus, men framförallt byggdes nya moderna hus, huvudsakligen villor, i tätorterna.

Vedeldade pannor för centralvärme började förekomma redan på 1930-talet. Sedan kom koleldning på 50-talet och olja på 70-talet. Vattenledning inomhus fanns redan på 30-talet, men blev allmänt först på 60-talet när VA-näten byggdes ut i stor skala. Då löstes även avloppsproblemen med de många privata avloppsbrunnarna. Bad och WC förekom redan på 1940-talet, men installerades i stor skala först på 1960-talet. På 1950-talet kom det stora genombrottet för elektriska hushållsmaskiner. Främst elpisar och kylskåp, som snart följdes av tvättmaskiner, elvispar o.dyl.

Bostadsbyggandet fortsatte i Vretstorp under 1970- och i viss mån 1980-talen, men avstannade därefter.

I Östansjö, med sitt bättre läge i förhållande till tätorten Hallsberg, har framförallt villabyggandet fortsatt ända till 2013.

Redan på 1950-talet byggdes rationella bostäder som framförallt underlättade hushållsarbetet. Utvecklingen har stadigt fortsatt och idag bor man i rymliga och bekväma bostäder. Där finns en mängd moderna hushållsmaskiner, elektronikprodukter och möbler med en standard som man på 1950-talet inte trodde skulle vara möjlig.

Äta. På 1940-talet skötte hemmafruarna mathantering (tätorter). Matvarorna köptes i spekeributiken. Mjölk, ägg m.m. kunde ofta köpas från någon närbelägen bondgård. Potatis, grönsaker och frukt odlade man ofta själv. Det som gick att förvara till vintern fanns i husets källare eller en jordkällare. Lingon och blåbär plockades i skogen och det saftades och syltades. Matbröd, bullar och kakor bakade man själv men hårt bröd och tårter köptes. Den hemlagade maten bestod av traditionell husmanskost t.ex. potatis och köttbullar med lingon, stekt fläsk och potatis, korv och potatis, pytt i panna, rårika o.s.v. Potatis förekom i de flesta rätterna men ibland blev det pannkaka med äppelmos. Måltidsdryck var mjölk. Som efterrätt var kräm och mjölk vanligt.

Under 1950-talet blev det allt vanligare med färdiga produkter t.ex. APK limpa, Findus nyponsoppa o.s.v. Under 1960-talet kom frystekniken att förändra matvanorna. Färsvaror som kött, fisk och grönsaker kunde förvaras under lång tid. Djupfrysta färdiglagade rätter började snart dyka upp i frysdiskarna. I slutet av 1960-talet ändrades Sojas om till snabbköp och då fanns säkert frysdisk. Ökade kontakter med utländsk mat förändrade matvanorna t.ex. pizza och pasta, och på 1980-talet kom alla färggranna matböcker med hela världens mat. År 2013 behöver vi bara betrakta matutbudet i en stormarknad för att få en bild av hur matvanorna förändrats under de senaste 70 åren, men husmanskosten finns fortfarande kvar.

Framtid

Jag vill fortsätta i Esias fotspår och sätta något om framtiden. 1912 skrev "Esias" en framtidsbetraktelse för år 2012 i Vretstorp Allehanda. Han förutspådde bl.a. flera 148 våningars skyskrapor i Vretstorp, 25 avenyen vid Björstorp, att världens bästa kurort ligger vid Fagerlidhäll o.s.v.

Mitt siande blir betydligt mer försiktigt och utgår från glesbygdsproblematiken.

Förutsättningarna för att en ort/bygd ska attrahera nyinflyttning eller behålla sin befolkning är (enligt Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, rapport Dnr 2011/053):

- bra infrastruktur (vägar, kommunikationer, bredband)
- god offentlig/privat service (skolor, vårdcentral, barnomsorg, affär, mack, bankomat o.s.v.)
- närhet till arbetsmarknader (egna näringar, näraliggande centralorter)
- attraktivt boende (gärna nära vatten, vacker natur)
- goda sociala strukturer (föreningsliv, kyrka, idrottsklubbar, ideella organisationer, hem och skola, eldsjälar, "byanda" m.m.)

Enligt min snabbanalys, baserad på ovanstående förutsättningar, ser framtiden positiv ut för Viby. Motorväg genom bygden finns, servicen är god men kan alltid förbättras, jordbruket är en säker basnäring och nya lokala "serviceverksamheter" ökar, motorvägsavståndet till regioncentrum (Örebro) är kort, det öppna jordbrukslandskapet på Vibyslätten är unikt och har framtiden för sig (exklusiv naturupplevelse), föreningslivet är mycket aktivt med flera eldsjälar och det finns en byanda med mycket lång tradition.

Till ovanstående kan tilläggas att Vibys uråldriga historia är något som inte går att köpa för pengar. Dels skapar den identitet, dels ger den bygden ett mervärde som kommer att bli allt viktigare i framtiden.

2018-01-12